

بررسی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در مناطق خشک و بیابانی (استان سمنان) با هدف اقتصاد مقاومتی

محمدکیا کیانیان*
۱- استادیار دانشکده کویرشناسی دانشگاه سمنان
Email: m_kianian@semnan.ac.ir

نتایج و تحلیل

در استان سمنان، بیش از ۵۰ گونه گیاه دارویی در سطح ۲۷۰۰ هکتار در استان سمنان کشت شده و دو دستگاه عمده شامل جهاد کشاورزی و منابع طبیعی کشت انواع گیاهان با کاربردهای خوراکی و دارویی مانند مریم گلی، فلفل ادویه ای، عناب، باریجه، آنفوزه، بادرنجبویه، کاسنی، زیره سبز و غیره را ترویج می‌دهند (کیانیان، ۱۳۹۱)، اما این فقط یک روی ماجرای گیاهان دارویی است. توسعه کشت گیاهان دارویی در استان سمنان روی دیگری هم دارد و آن هم موانع تولید و مصائب روستاییان در این زمینه است. بررسی‌ها نشان می‌دهد، که مسئولان دولتی فقط در بخش توسعه کشت پا به پای روستاییان می‌آیند، اما همین که محصولات روستاییان دست داد، دیگر هیچ ارگانی نیست که به فکر خرید و بازار این محصولات باشد (لباسچی، ۱۳۹۶).

دستگاه‌هایی مانند جهاد، منابع طبیعی، تعاون روستایی و غیره که همه آنها در حوزه طرح‌های روستایی فعالیت دارند، اما حتی یک دستگاه هم تولیدات روستاییان را در بخش گیاهان دارویی خریداری نمی‌کند. در واقع، از مهمترین مشکلات استان در زنجیره کشت گیاهان دارویی را برداشت سنتی و نبود صنایع تبدیلی برشمرد. خام فروشی و نبود صنایع تبدیلی و تکمیلی موجب شده تا گیاهان دارویی ارزشمند به صورت عمده و بدون داشتن ارزش افزوده از استان خارج شود (کیانیان، ۱۳۹۹). اشتغال لزوماً کارمند یا بازاری بودن نیست. با توسعه کشت گیاهان دارویی و ایجاد کارخانه‌های فرآوری قطعاً جمع‌کنندگی از جوانان جویای کار صاحب شغل خواهند شد. با راه اندازی کارخانه‌های فرآوری گیاهان دارویی و توسعه کشت گونه‌های مختلف گیاهان قطعاً رونق خوبی در اشتغال جوانان استان صورت خواهد گرفت. استقبال بهره‌برداران از کشت گیاهان دارویی به دلیل کمبود منابع مالی، نبود نیروی کارگری ماهر و مشکلات اداری در وضعیت مطلوبی نیست. عمده هدف از کشت و بهره برداری محصولات فرعی مرتع برای بهره برداران است، تا با تغییر معیشت بهره برداران از علوفه مرتعی کاسته شود، که در همین راستا طرح‌های مشارکتی با بهره برداران در دست اجرا است (سفیدکن، ۱۴۰۰).

نتیجه گیری

با توجه به فراهم بودن شرایط توسعه کشت گیاهان دارویی در روستاها، مردم روستا می‌توانند با توسعه این گیاهان، ضمن اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم و کسب درآمد برای خود، به پیشبرد اهداف اقتصاد مقاومتی خانواده کمک کنند. در این تحقیق تلاش شده است، تا عواملی که به بهبود و توسعه بازار گیاهان دارویی استان سمنان کمک می‌کنند، تعیین و بر اساس آنها پیشنهاداتی کاربردی ارائه گردد. از جمله این راهکارها می‌توان به ایجاد تعاونی‌ها و شرکت‌های خصوصی، تخصیص تسهیلات کم بهره در تهیه نهاده‌ها و خرید ماشین‌آلات و تجهیزات لازم، برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی با هدف افزایش آگاهی کشاورزان جهت انتخاب گیاه، کاشت، برداشت و خشک کردن گیاه، ایجاد مراکز فرآوری به جهت فروش مستقیم محصولات کشاورزان، کشت مکانیزه گیاهان دارویی، توزیع رایگان بذر و تحت پوشش بیمه قرار دادن، توسعه بازار الکترونیک روستایی، خرید تضمینی محصولات بهره برداران با قیمت مناسب، فرهنگ سازی و آشنایی مردم با مزایای گیاهان دارویی، به کارگیری روش‌های نوین و بهداشتی در توزیع و فروش، افزایش دانش فروشندگان، گسترش آموزش طب گیاهی، بهبود و توسعه صنایع فرآوری، استاندارد کردن گیاهان دارویی، ترغیب و آموزش کشت گیاهان، تحت پوشش بیمه قرار گرفتن، تجویز گیاهان دارویی و تدوین قوانین مدنی در زمینه فروش و تجویز این گیاهان برای بهبود و توسعه بازار آنها اشاره نمود.

منابع

امیدبگی، ر. (۱۳۸۴). تولید و فرآوری گیاهان دارویی (جلد اول)، آستان قدس رضوی، مشهد سفیدکن، ف. (۱۴۰۰). استخراج و شناسایی مواد مؤثره گیاهان دارویی و معطر ایران، طبیعت ایران، ۶ (۳): ۷-۳۵.
کیانیان، م.ک. (۱۳۹۱). معرفی گیاهان سازگار و اقتصادی مناطق بیابانی و کویری ایران با هدف توسعه سامانه محیطی (Ecosystem Development)، اولین همایش ملی بیابان، مرکز بین المللی تحقیقات بیابان دانشگاه تهران.
کیانیان، م.ک. (۱۳۹۹). پژوهش‌های نانو تکنولوژی گیاهان زراعی، غیرزراعی، دارویی و زینتی، انتشارات دانشگاه تربت حیدریه. جلد اول.
لباسچی، م. ح. (۱۳۹۶). موفقیت دیمکاری گونه‌های مختلف گیاهان دارویی، همایش ملی گیاهان دارویی دیم ایران-تهران، ص ۱۰.

Kianian, M.K. (2020). Bio-fertilizers Efficiency on Physiological Growth and Yield of Aloe vera L. in arid lands of Iran, East African Scholars Journal of Agriculture and Life Sciences. 3 (7). 1-16.

چکیده

گیاهان دارویی از جمله سرمایه‌های ارزشمند ایران می‌باشند، که توجه به آن می‌تواند جان‌نشین مناسبی برای بخشی یا درصدی از درآمدهای نفتی و تولید ناخالص ملی باشد. توسعه تولیدات گیاهان دارویی، ضمن بهبود وضع اقتصاد داخلی سبب افزایش صادرات غیر نفتی می‌شود. کشور ایران به دلیل تنوع اقلیمی در جهان، وضعیت توپوگرافی و اداپتیکی، قدمت تاریخی، قرار گرفتن در موقعیت جغرافیایی خاص و تنش‌های محیطی متفاوت حاکم بر رویشگاه‌های مختلف گیاهی، از فلور غنی برخوردار بوده، که اکثر آنها هم از لحاظ نوع گونه و هم میزان ماده مؤثره بی نظیر می‌باشند. حجم تجارت جهانی گیاهان دارویی بیش از ۴۵ میلیارد دلار است. سهم کشور ایران از این بازار، حدود ۶۵ میلیون دلار بوده است. در این مقاله، هدف، بررسی موانع کشت و توسعه گیاهان دارویی استان سمنان و ارائه راهکارها می‌باشد. امید است، تا با افزایش آگاهی پیرامون اهمیت و مشکلات گسترش تولید و فرآوری گیاهان دارویی، برنامه ریزی مناسب و پایداری در این خصوص صورت گیرد و برای اقتصاد کشور و بهره برداران محلی موثر واقع گردد.

کلمات کلیدی: گیاهان دارویی، موانع، خشک و بیابانی، توسعه، سمنان.

مقدمه

استفاده از گیاهان دارویی و معطر به دلیل تمایل انسان به طبیعت و محصولات طبیعی، اثرات جانبی مواد سنتزی و کشف داروهای جدید از ترکیبات طبیعی که دارای ساختارهای پیچیده شیمیایی به سختی قابل سنتز یا بعضاً غیر قابل سنتز هستند، رشد بسیار بالایی یافته و این گرایش به محصولات طبیعی منجر به ایجاد بازار بزرگی برای این گیاهان شده است (لباسچی، ۱۳۹۶). قبل از پیدایش علوم دارویی نوین بشر صرفاً به داروهای گیاهی و طبیعی برای درمان بیماری‌های خود متکی بوده است. هنوز هم در بسیاری از نقاط جهان و به ویژه در کشورهای در حال توسعه استفاده از داروهای گیاهی برای درمان بسیاری از بیماری‌های عمومی مردم رواج دارد. سازمان بهداشت جهانی معتقد است، که در هزاره سوم علاوه بر کشورهای در حال توسعه، استفاده از گیاهان دارویی و داروهای گیاهی و سنتی در کشورهای صنعتی و توسعه یافته نیز به شکل چشمگیری در حال افزایش می‌باشد. در ایران نیز همچون سایر نقاط جهان تقاضا برای مصرف داخلی و صادرات گیاهان دارویی رو به گسترش است (امیدبگی، ۱۳۸۴). تاکنون حدود ۳۰ هزار گونه گیاهی در جهان شناخته شده که سهم ایران از این تعداد حدود ۸ هزار گونه است. البته کشور ما به تنهایی از کل اروپا تنوع گیاهی بیشتری دارد. از ۲۲۰۰ گونه دارویی، بیش از ۲۰۰ گونه آن در صنایع مختلف دارویی و غذایی استفاده شده است (لباسچی، ۱۳۹۶). در سال ۱۳۹۶ بیش از ۴۵۰ میلیون دلار و در سال ۱۳۹۷ بالغ بر ۵۷۰ میلیون دلار صادرات این محصولات برای کشور بوده است. همچنین داده‌ها در سال ۲۰۱۸ نشان می‌دهد، کشور ایران وارد کننده ۲۹۵ میلیون دلار از انواع اسانس‌ها و عصاره‌ها جهت تولید دارو و مواد اولیه کارخانجات بوده است (Kianian, 2020). از آنجاییکه کشور ایران ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم دنیا را دارا بوده و از انرژی خورشیدی کافی بهره‌مند می‌باشد و همچنین بسیاری از گیاهان دارویی که در کشور رویش دارند، کم آب بر و دارای اهمیت اقتصادی بالا هستند، لذا با اجرای طرح تولید گیاهان دارویی در کل کشور، سطح زیر کشت گیاهان دارویی افزایش یافته و برای کشور ارزآوری حاصل خواهد شد و همچنین افزایش مصرف کشور نیز تامین خواهد شد (سفیدکن، ۱۴۰۰). در همین راستا و برای تحلیل بیشتر ضرورت و اهمیت تولید گیاهان دارویی، بررسی وضعیت تولید گیاهان دارویی در جهان و ایران، وضعیت صادرات و واردات، موانع و چالش‌های جهش تولید و برنامه‌ها، سیاست‌ها و راهکارهای وزارت جهاد کشاورزی برای جهش تولید و همچنین میزان استفاده از فن آوری و شرکت‌های دانش بنیان در گیاهان دارویی در این پژوهش ارائه می‌شود.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش از روش‌های کتابخانه‌ای، کتاب‌ها، مقالات و تجربه چندساله نویسنده استفاده

شده است (کیانیان، ۱۳۹۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۲۰۱۱، ۲۰۲۰، ۲۰۱۹).